

Sønderho Jordebog 1743-1884

Sønderho Sognearkiv

Fæsteprotokollens vedtægter for Sønderho sogns indbyggere

Renskrift ved Per Hofman Hansen og Michael Bach november 2025 baseret på originalen og Villy Niensens renskrift fra 1992. [Opslag 3. Fæsteprotokol. Paragraf 1-6.] Original i Rigsarkivet i Viborg, PX-55912.

Indhold

- Fæsteprotokollens originale tekst, bogstav for bogstav
- Fæsteprotokollens tekst omskrevet i moderne forkortet form
- Hvad er et fæstebrev?
- Fæstebrevets bestemmelser
- Facsimilegengivelse af fæstebrevet

Fæste Protocol for Sønderhoe Sogns indbyggere

1. Samme fæste bliver saaledes indrettet som følger / at af hver 10 rixdlr som Landet Kiøb sig til beløber, skal gives til / Fæste en Rixdlr 4 Sk 5 Mark, som kand tildrage sig af hver ved 8 Sk ... / som kand sees af Registeret hvor meget en Hver kan til komme.

2. De som Har deres Rigtig Fæste bræve blive kiendt gyldig indtil / Manden ved Døden afgaar, og en anden Mand igien Boen [Boet/huset] til eje be- / kommer, da at betale inden Aarets Udgang som for er melt, mens / Hvis som der findes Noget som ey er rigtig, da skal det af Vedkom- / mende overvejes og betragtes Naar Fæste og Kiøbe bræve forevises / Hvad som der af det udel... skal gives til Hvilcken ende en Hver / skal forevise sine rigtig Kiøbe breve eller andre Adkomster / Hvor med de med rette kand sig det tilegne.

3. Om nogen af indbyggernes Børn vil sætte sig ned her i Sognet / at bygge En Ny stavn [bostavn/hjemsted], da stander det dem frit for, Naar de til / Kiøbs kand formaa at faa byggested eller andet Jorder /: mens ingen / Fremmede at faa den forlov, uden saa er at en Fremmed kunde befri / sig indtil en for ham bebyggt sted kand ey negtes ham :/ Dog med den / Vilkor at de betale til Frihed 3 1 rixdlr og til fæste 2 Rixdl. Naar de / kand formaa at faa Sæde Jord til en Koe, og saa snart de faar en Koe / betaler de deres Fæste som for er er melt, mens Frihed betales inden / Aarets Udgang, naar de haver bygt, men om nogen af disse eller / Andre Kiøber et Stycke Eng, skal de betale af Hver 20 rixdlr. som kiøbet / inparterer 2 1 Mark danske til Landets Casse, og i Fald om en icke kunde / formaa at faa en Koe, betaler de ickun half Frihed og Fæste efter som / forskrevet staar, men om vor Herre i sin Tid vilde for unde ham slig, / da at betale til den tid den anden Halve som meldt, og om nogen kunde / formaa at faa mere end en eller to Kiør, da at betale Proportion / aneliter eftersom for er meldt, Naar nu betales som foreskrevet / staar, som nyder de der imod Lige Frihed baade i Land og Strand [efter] / vores Skiødes formelding, som den der i Ligningen, staar anført / for, og den der nedsætter sig er lige i Agger og Eng ved ham, alt / Efter vedkommende og til foror[d]nede tilsyns Mænds skiønsom- / hed som de for Gud, Øvrigheden, og deres egen samvittighed vil / være ansvarlig.

[4.] Alle Grunde som blive kiøbt enten af Agger eller Eng betale / 20 rixdalers Værdi som Kiøbet inporterer til en Kiendelse i steden / Fæste 2 1 Mark danske, Mens alle unge Personer som kiøber ... / vil bruge i fæste bygge Plats skal være fri for deres afgift ... / bygt (?) at betale de som foran melt og ei mere.

Fæsteprotokollens side 2

5. At hvor der kommer unge Folk ind paa en Sted, Hvor der er gamle F[olk] / at de ey maa sidde hen som for er skeed paa de gamles Fæste, mens skal [inden] / Aarets udgang betale deres Fæste efter den Tid de kommer dertil,

6. Hvo som som kjøber et Stycke grund som Kjøbet er under 20 rixdaler betaler / Efter som kjøbets værdi bliver, mens intet ringere at anføres i hvor / ringe det end er, som 8 Sk. danske.

Fæsteprotokollens vedtægter omskrevet i moderne forkortet form:

I Sønderho havde man faste regler for, hvem der måtte bo i sognet, og hvad det kostede at have hus og jord.

Afgifterne blev beregnet efter, hvor meget jorden var værd. Jo dyrere jord man havde købt, jo mere skulle man betale i fæste til fællesskabet.

Havde man et gyldigt fæstebrev, kunne man blive boende hele livet. Når en ny mand overtog hus og hjem, skulle han betale fæste inden årets udgang. Var der tvivl om rettighederne, måtte man fremvise sine købs- eller adkomstbreve.

Sognets egne børn havde fortrinsret til at slå sig ned og bygge hus, hvis de kunne skaffe jord. Fremmede havde ikke samme ret, men kunne få lov, hvis de overtog et allerede bebygget sted. Til gengæld skulle de betale særlige afgifter for at få adgang til sognet.

For at få fulde rettigheder skulle man have jord nok til at holde en ko. Havde man ikke det, betalte man kun en del af afgiften, indtil man kunne forsørge en ko. Kunne man holde flere køer, steg betalingen tilsvarende.

Når man købte eng eller agerjord, skulle man betale en afgift til sognets fælleskasse. Til gengæld fik man samme rettigheder som andre fæstere – både på land og ved strand – efter en vurdering fra sognets tilsynsmænd.

Unge mennesker, der flyttede ind på et sted med ældre fæstere, kunne ikke bosætte sig på samme vilkår som de gamle. De skulle betale deres egen fæsteafgift fra det tidspunkt, de flyttede ind.

Selv små jordstykker udløste betaling. Intet køb var for lille til at bidrage til fællesskabet.

Hvad er et fæstebrev?

Et fæstebrev var den skriftlige kontrakt mellem godsejeren og fæstebonden. Heri overdrog godsejeren brugsretten af en gård eller af et hus til en fæster, mod at denne svarede afgifter i form af landgilde, hoveri og eventuelt andet. Fæstebreve blev sandsynligvis introduceret i 1500-tallet. De ældst bevarede er fra 1600-tallet, mens enkelte fra krongodset er ældre.

Fæstebrevets bestemmelser

Fæstebrevet opførte fæsterens forpligtelser. Mod at "nyde" gården skulle han "yde" landgilde og hoveri og/eller en anden afgift. Landgilde var en årlig afgift, som skulle erlægges dels i naturalier og dels i penge. Hoveri var en arbejdsydelse. Fæstebrevet gav aldrig en præcis bestemmelse for hoveriets omfang, men angav, at hoveri skulle ydes, som det var sædvane på godset. Hvis fæstegården lå ubekvemt langt væk fra godset, kunne fæsteren eventuelt nøjes med lidt eller slet intet hoveri og i stedet betale sig fra det med penge eller naturalier.

Med forordningen af 1719 blev det bestemt, at fæstebrevet skulle udarbejdes i to eksemplarer på stemplet papir, det ene som fæsterens eksemplar, det andet som kopi til godsejeren. Samtidig skulle det skrives ind i en protokol. Et typisk fæstebrev indeholdt normalt følgende oplysninger:

- fæsterens og godsejerens navn

- beliggenhed
- jordtilliggende, som oftest præcist angivet i hartkorn
- forgængerens navn
- eventuelle efterladte, der skulle forsørges
- angivelse af landgilde og hoveri
- eventuelle andre forpligtelser

Kilde: <https://danmarkshistorien.lex.dk/F%C3%A6stebrev>

På de følgende to sider er fæsteprotokollens vedtægter gengivet i facsimile.

Latte Protocol for ...

... and of ...

3 ...

... 20 ...

